

SUMMARY

The article is devoted to analysis of activity of famous Ukrainian researcher of the Dniester region in Podolia – Yuriy Polanski. Investigations of stratigraphy of Pleistocene, clarification of succession of flora, fauna and climate were the main tasks of Yuriy Polanski's field researches. On the base of new materials he analyzed the issue of morphogenesis and Paleolithic of Southern Podolia. In his monograph "Podolian Studies" Polanski emphasizes the question of usage of new terminology (problem of Pleistocene glaciations), which is generally employed in many countries. The researcher investigated six terraces of the Dniester River with different ages in the Podolia region. Polanski distinguished the oldest loess (Riss glaciation), youngest loess I (phase A of Würm glaciation) and youngest loess II (phase B of Würm glaciation) in Podolia region for Paleolithic period.

Pracownia Dydaktyki Geografii, WNoZiGP UMCS, al. Kraśnicka 2cd, 20-718 Lublin
e-mail: jolanta.rodzos@umcs.pl

JOLANTA RODZOŚ

Profesor Aniela Chałubińska (1902–1998)
niezapomniany nauczyciel i wychowawca

Professor Aniela Chałubińska (1902–1998) – the unforgotten teacher and pedagogue

1 października 2012 r. minęła sto dziesiąta rocznica urodzin prof. Anieli Chałubińskiej. Była to postać należąca do kręgu wybitnych osobowości polskiej geografii XX w. Mocno zapisała się w pamięci wszystkich, którzy choć przez chwilę byli jej uczniami lub mieli okazję z nią współpracować.

Prof. A. Chałubińska była długoletnim profesorem UMCS. Z uniwersytetem związana była niemal od pierwszych chwil jego funkcjonowania. Zatrudniona tu została już w 1945 r., początkowo na etacie adiunkta w katedrze Geografii Ogólnej. W 1956 r., w rok po uzyskaniu stanowiska docenta, objęła kierownictwo tworzonej właśnie Katedry Geografii Regionalnej. Stanowisko to piastowała przez 18 lat. Na emeryturę przeszła w 1973 r., ale z Instytutem Nauk o Ziemi i całym uniwersytetem związana była jeszcze przez długie lata, najdłużej chyba jako uczestnik zebrań lubelskiego oddziału PTG. Jej udział w tych zebraniach był niezwykle aktywny. Wygłosiła aż 92 odczyty. Będąc słuchaczem innych prelegentów, zawsze chętnie włączała się do dyskusji. Imponowała trafnością spostrzeżeń i formułowanych wniosków. W 1992 r. w uznaniu za zasługi dla nauki otrzymała tytuł doktora *honoris causa* UMCS.

Zainteresowania prof. A. Chałubińskiej były szerokie. Oprócz geografii regionalnej często podejmowała tematy z innych dziedzin. Szczególnie duży wkład wniosła do historii myśli geograficznej i klimatologii. Znana jest jednak przede wszystkim z działalności dydaktycznej.

Dydaktyka dla A. Chałubińskiej była czymś więcej niż tylko jedną ze sfer zainteresowań. Była życiową pasją, czymś nierozdzielnie związanym z jej osobowością. Podejście dydaktyczne wyrażające się dbałością o odpowiedni do sytuacji dobór treści, ich właściwy układ oraz interesującą formę prezentacji było widoczne we wszystkim, cokolwiek czyniła. Znamienny jest fakt, że oceniając swój dorobek, na pierwszym miejscu wymieniała właśnie opracowania dydaktyczne.

Praca nauczycielska była życiowym wyborem A. Chałubińskiej. Jak sama twierdziła, nauczanie w pełni zaspokajało jej dwie podstawowe potrzeby: służenia i twórczości. Pracę w tym zawodzie podjęła już w 1926 r., tuż po ukończeniu studiów na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Rodzinnie związana z Zakopanem, Krakowem i Lwowem, ku zaskoczeniu wszystkich miejscem, gdzie zamieszkała, był prowincjonalny wówczas Lublin. Choć początkowo nie było to jej zamiarem, osiedliła się w tym mieście na całe swoje dalsze życie.

Zdolności pedagogiczne A. Chałubińskiej ujawniły się już w jej wczesnej młodości. Jak wspominała, jako uczennica wyższych klas gimnazjum często była wyznaczana do prowadzenia lekcji w zastępstwie za nieobecnych nauczycieli. Jej talent w tym zakresie zauważony został także przez samego E. Romera, jej nauczyciela na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Na jego zlecenie jako młoda studentka prowadziła wakacyjne kursy dla nauczycieli wraz z asystentami Mistrza: J. Czyżewskim i T. Szumańskim. W 1930 r. jako niespełna 30-letnia nauczycielka została kierowniczką pierwszego w Polsce Ogniska Metodycznego Geografii. Bolesnym ciosem było więc pozbawienie jej w 1950 r. prawa do nauczania w szkole, a przyczyną tego były względy polityczne. Organiczną niemal potrzebę nauczania realizowała zatem w pracy ze studentami i nauczycielami. Służyły temu zarówno zajęcia z metodyki nauczania geografii przewidziane programem studiów, jak i różne formy doskonalenia, takie jak kursy czy wycieczki.

W dorobku dydaktycznym A. Chałubińskiej znajdują się wyłącznie opracowania o charakterze praktycznym, bezpośrednio służące uczniowi i nauczycielowi w procesie kształcenia. Ważną pozycję zajmują podręczniki: *Geografia Europy* (1934) i *Geografia Polski* (1937) wydane przez Ossolineum. W momencie otrzymania propozycji napisania pierwszego z podręczników A. Chałubińska miała 31 lat; decyzja tak znakomitego wydawnictwa była więc zaskakująca i stanowiła wyraz wysokiego uznania dla kompetencji lubelskiej nauczycielki. Współautorem został przyjaciel z czasów studenckich – Michał Janiszewski. Podręczniki okazały się inwestycją bardzo udaną. Z powodzeniem konkurowały nawet z opracowaniami S. Pawłowskiego – znanego profesora z ośrodka poznańskiego, jed-

nego z czołowych geografów Polski międzywojennej. Szybko zyskały aprobatę nauczycieli, skutecznie opanowując rynek szkolny w wielu regionach kraju. Podręczniki te wyróżniały się zarówno pod względem doboru i układu treści, jak i organizacji pracy ucznia. W przystępny sposób przedstawiały współzależność elementów środowiska geograficznego, wyraźnie podkreślały indywidualne cechy poszczególnych regionów, a poprzez konstrukcję tekstu i zadań dydaktycznych rozwijały myślenie. Do dzisiaj są one stawiane jako doskonały przykład połączenia wysokiego poziomu merytorycznego z atrakcyjnym ujęciem treści, wywołującym zainteresowanie ucznia. Współpraca z M. Janiszewskim okazała się na tyle zgodna i owocna, że kontynuowana była także po wojnie. Wspólnie opracowali 16 tytułów zeszytów ćwiczeń. Pierwszy z nich ukazał się w roku 1947, ostatni w 1984, tak więc w łącznej liczbie 188 wydań funkcjonowały nieprzerwanie przez 37 lat. Przez 30 lat były jedynymi tego typu opracowaniami z zakresu geografii. Znamienny jest fakt, że M. Janiszewski był jedyną osobą, z którą A. Chałubińska współpracowała na tak szeroką skalę. Choć obydwoje reprezentowali odmienne typy osobowości, łączyło ich wspólne rozumienie geografii i zbieżne postrzeganie potrzeb szkoły. Być może ta zbieżność poglądów była wynikiem oddziaływania lwowskiej szkoły geograficznej. Obydwoje byli bowiem absolwentami UJK we Lwowie, związanymi z kręgiem naukowym E. Romera.

Drugą, równie ważną część dorobku dydaktycznego A. Chałubińskiej stanowią opracowania metodyczne kierowane do nauczycieli. Dotykają one wielu różnorodnych problemów związanych z nauczaniem geografii, które autorka poznała w trakcie pracy w charakterze nauczyciela i instruktora metodycznego. Zaskakiwały oryginalnymi rozwiązaniami. Pomysłowość ich autorki budzi podziw do dzisiaj. Szczególne uznanie zyskała seria artykułów *Z okien wagonu na trasie...*, zawierających instruktażowe przykłady geograficznej interpretacji krajobrazu widzianego w czasie podróży. Dydaktyczne wykorzystywanie każdej sytuacji było jedną z najbardziej charakterystycznych cech postawy twórczej A. Chałubińskiej.

Analiza podręczników i zeszytów ćwiczeń, opracowań metodycznych, a także wykładów A. Chałubińskiej pozwala określić jej dydaktyczną koncepcję w zakresie geografii. Jest ona niezwykle bogata, ale można ją ująć w następujących punktach: zainteresowanie ucznia, wielostronne pobudzanie jego aktywności, rozwijanie zdolności myślenia i zmysłu badawczego, od strony nauczyciela zaś: rzetelność w przekazywaniu treści oraz dbałość o poprawność stylistyczno-językową.

Niezależnie od zmieniających się koncepcji kształcenia dla A. Chałubińskiej najważniejszą kwestią były osiągnięcia ucznia. Niezmiennie była ona orędowniczką nauczania rozumowego, opartego na aktywnej pracy ucznia, przy wykorzystaniu różnorodnych środków dydaktycznych, nawet takich, jak znaczki pocztowe. Jednocześnie walczyła o odpowiedni poziom wiedzy szkolnej, tj. aktualnej i merytorycznie poprawnej. Wyczulona na tym punkcie bardzo szybko wychwy-

tywała wszelkie nieścisłości i błędy. Wielokrotnie je omawiała w swoich opracowaniach, dając jednocześnie przykłady rozwiązań prawidłowych.

Wyznawane zasady przez nią samą przestrzegane były z ogromną dyscypliną. Jej wykłady były zawsze doskonale przygotowane pod względem merytorycznym. Choć nasycone informacjami, dzięki logicznej konstrukcji odznaczały się niezwykle klarownością. Przedstawiane treści układały się w zwarty ciąg przyczynowo-skutkowy. Znamionną cechą zajęć prowadzonych przez A. Chałubińską była ich atrakcyjność. Oryginalne pomysły w pracy ze studentami owocowały dużym zaangażowaniem intelektualnym i emocjonalnym z ich strony. Wykłady A. Chałubińskiej jeszcze obecnie wspomniane są przez dawnych słuchaczy (obecnie często wykładowców) jako niedościgniony wzór. Cenione są za doskonałą selekcję treści, logiczną konstrukcję wypowiedzi, atrakcyjną formę przekazu, a także ogromną kulturę słowa.

Czas zaciera pamięć o ludziach, ale w przypadku prof. A. Chałubińskiej pamięć o niej nie przemija. Jej postać stale jest przywoływana jako wzór nauczyciela i wychowawcy. Opracowane przez nią książki i artykuły metodyczne nadal służą coraz to młodszymi pokoleniom geografów. Ze względu na ogromny ładunek pomysłowości stanowią inspirację do pracy dydaktycznej w różnych warunkach edukacyjnych. Jednocześnie A. Chałubińska pozostaje doskonałym przykładem efektywnego łączenia pracy dydaktycznej z działalnością naukową. Osiągnięcia w dziedzinie kształcenia, oprócz predyspozycji wrodzonych, miały mocną podbudowę w postaci głębokiej wiedzy zdobytej w trakcie badań naukowych.